

RUIT 4

Gevolgen van de verhoging van de leeftijdsgrens
in de Drank- en Horecawet in de gemeente
Almere

Margreth Egelkamp

Marina Horseling

Andrea Donker

juni 2016

Inhoudsopgave

1. Probleemstelling en onderzoeksvraag	3
Waarom de wetswijziging?	3
Gemeentelijke verantwoordelijkheid	3
De onderzoeksvraag.....	3
RUIT- onderzoek	4
2. Operationalisatie	5
Criminalisering	5
Verplaatsing naar andere drinkplekken	5
Substitutie.....	5
Illegale verschaafing.....	5
3. Onderzoeksverantwoording	6
Opzet en uitvoering onderzoek	6
De respondenten	6
Alcoholgebruik.....	8
Generaliseerbaarheid.....	8
5. De onderzoeksresultaten	9
Consumptie van alcohol: hoe vaak en hoe veel?.....	9
Hoe veel glazen drink je gemiddeld per keer?.....	11
Hoe komen de jongeren aan de drank?	13
Voor 2014	13
Eind 2015	16
Vergelijking voor 2014 en eind 2015.....	18
Consumptieplaatsen	18
Consumptieplaatsen voor 2014.....	18
Rol van de horeca.....	19
Consumptieplaatsen 2015.....	22
Rol van de horeca.....	22
Vergelijking consumptieplaatsen.....	25
Alcohol en drugs	25
6. Conclusie en discussie	28
Conclusie	28
Discussie	28
Bijlage 1. Literatuurlijst	29
Bijlage 2. Enquête	30

1. Probleemstelling en onderzoeksvraag

Op 1 januari 2014 is de Drank- en horecawet gewijzigd. De wijziging hield in dat de leeftijd waarop alcohol in de publieke ruimte geconsumeerd mag worden wijzigde van 16 naar 18 jaar. Daarnaast mag alcohol niet worden verkocht aan jongeren jonger dan 18. In dit hoofdstuk wordt de problematiek kort uiteengezet omtrent de consumptie van alcohol onder jongeren en de wijziging van de drank- en horecawet. Daarnaast wordt er kort ingegaan op gemeentelijke verantwoordelijkheid ten aanzien van de gewijzigde Drank- en Horecawet. Ten slotte wordt een beschrijving gegeven van het RUIT-onderzoek.

Waarom de wetswijziging?

Vanaf 1 januari 2014 mag je volgens in de publieke ruimte pas alcohol drinken als je minimaal 18 jaar oud bent. Daarvoor lag de grens voor zwak alcoholhoudende drank bij 16 jaar. Daarnaast wordt het ook verboden alcoholhoudende drank aan jongeren onder de 18 jaar te verkopen.

Eén van de belangrijkste redenen voor het verhogen van deze leeftijdsgrens zijn de gezondheidsrisico's voor jongeren die alcohol met zich mee brengt. In het bijzonder gaat het dan om schade aan de hersenen. De hersenen ontwikkelen zich volgens Tapert (2005) tot het 24e levensjaar. Alcohol kan binnen de hersenen zorgen voor een verminderd concentratieniveau en geheugen. Naast het verminderd concentratieniveau en geheugen, kan alcohol invloed hebben op het vermogen om gevolgen van keuzes in te zien. Dit heeft volgens het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) (2006) alles te maken met de ontwikkeling van de prefrontale cortex. Deze wordt door alcohol aangetast en kan ook leiden tot onder andere het verminderd beheersen van impulsief gedrag. Om de schadelijke gezondheidsgevolgen zo veel mogelijk te beperken werd de leeftijd voor de consumptie van alcohol in de Drank- en Horecawet van 1 januari 2014 verhoogd.

Gemeentelijke verantwoordelijkheid

De wijziging van de wet zorgde ook voor een verschuiving in verantwoordelijkheid. De nieuwe wet zorgde ervoor dat toezicht en handhaving van deze nieuwe wet bij gemeenten te liggen kwam. Volgens het Ministerie van VWS (2012) zorgt dit ervoor dat gemeenten nu een duidelijke visie en ambitie moeten hebben voor het vormgeven van de toezicht. Daarnaast moet de gemeente de regelgeving verkennen en inventariseren, risicoanalyses maken en op basis daarvan prioriteren, vormgeven van interventiebeleid en het uitvoeren van de plannen.

Om deze, gedeeltelijk nieuwe taken goed te kunnen uitvoeren kunnen is het voor gemeenten noodzakelijk om zicht te hebben op de situatie m.b.t. alcoholconsumptie door jongeren in hun gemeente. Dit onderzoek kan gemeenten hierin ondersteunen.

De onderzoeksvraag

De hoofdvraag van het onderzoek luidt dan ook:

1. Welke gevolgen zijn er in het alcohol consumptiegedrag onder jongeren (14-19 jaar) in de Gemeente Almere door de wetswijziging van de drank- en horecawet in 2014?

Naar aanleiding van deze hoofdvraag zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1a. Wat zijn de mogelijke gevolgen van de wetswijziging in 2014?

1b. Welke van deze mogelijke gevolgen spelen een rol onder jongeren (14-19 jaar) in de Gemeente Zeist in 2015-2016?

RUIT- onderzoek

RUIT is een onderwijsmodel waarbij onderwijs en onderzoek samenwerken met de praktijk. De naam RUIT is een acroniem van *Regionaal Utrechts onderzoek Integraal veiligheidsbeleid en –Trends* en heeft tevens betrekking op de vier samenwerkende partijen. Deze vier partijen zijn het lectoraat Regie van Veiligheid, de opleiding *Integrale veiligheidskunde* (beide van Hogeschool Utrecht), het *Bureau Regionale Veiligheidsstrategie* en de *Veiligheidsregio Utrecht*. Het RUIT-model is in essentie een onderwijsmodel. Door het doen van gecoördineerd praktijkgericht onderzoek wordt samen met de professionele praktijk gewerkt aan de ontwikkeling van het onderzoekend vermogen van Hbo-studenten. Tegelijk wordt meerwaarde gecreëerd voor die professionele praktijk (in de vorm van verzamelde data en rapporten) en voor de kennisontwikkeling (in de vorm van lectoraatsproducten). Voor gemeenten heeft ieder RUIT-project tot nu toe zinvolle (en gratis) data opgeleverd door de inzet van een grote groep studenten. Tegelijkertijd is het belangrijk te benadrukken dat het hier gaat om leeronderzoek, dat dus kan mislukken, wat het soms ook doet, en waarbij het lectoraat niet garant kan staan voor de afloop.

2. Operationalisatie

In hoofdstuk 1 is bij de probleemstelling al iets gezegd over de wijziging van de Drank- en Horecawet. In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de achtergrond van dit onderzoek en de mogelijke gevolgen van de wetswijziging.

De wetswijziging zorgt ervoor dat gedrag (namelijk het consumeren van alcohol in de publieke ruimte als je jonger bent dan 18 jaar) dat eerder niet strafbaar was vanaf nu wel strafbaar wordt gesteld. Het strafbaar stellen van gedrag dat eerst niet strafbaar was, wordt criminalisering genoemd.

Criminalisering

Criminalisering kan verschillende gevolgen hebben. Zo kunnen de jongeren, welke doelgroep zijn van de wet, op verschillende manieren reageren op de wetswijziging. Zij kunnen zich volgens Bierens de Haan (2014) illegaal gedrag vertonen door te drinken onder de toegestane leeftijdsgrens van 18 of de wet accepteren door te drinken in de private sector onder de toegestane leeftijdsgrens of zich van alcoholhoudende drank te onthouden.

Verplaatsing naar andere drinkplekken

Illegaal gedrag als reactie op criminalisering kan verschillende verschijningsvormen aannemen.

Bernasco, Elffers en Bruinsma (2006) stellen dat het nu strafbaar gestelde gedrag zich zou kunnen verplaatsen. Daarbij blijft het gedrag gewoon bestaan, het wordt echter niet meer daar vertoond waar het nu verboden is en/of wordt gecontroleerd. Dit fenomeen wordt door hun omschreven als 'waterbedeffect'. Als je op een waterbed op een plek druk uitoefent dat verplaatst zich het water naar een andere plek. Vertaald naar criminaliseringsprocessen betekent dit dat als er binnen een gebied druk wordt uitgeoefend (verbod, toezicht, handhaving) het gedrag niet wordt opgegeven, maar ergens anders wordt vertoond, waar minder druk aanwezig is (dus geen verbod, minder toezicht, minder handhaving). Het drinken van alcohol zou zich kunnen verplaatsen naar de privéruimte (legaal gedrag, valt niet onder de nieuwe wetgeving) of naar andere locaties zoals zuipketen, illegale feesten, het park of andere gemeenten.

Substitutie

Het mogelijke verplaatsen is een reactie op een criminaliseringsproces, substitutie (vervanging) is een tweede. Daarbij gaat het erom de gevolgen van het gedrag dat nu strafbaar is gesteld op andere manier te bereiken. McClelland stelt in zijn Need Theory dat mensen de behoefte hebben om bepaalde gevoelens die zij eerder en als positief hebben ervaren steeds weer te willen oproepen (Kobus, Meines en Rikxoort, 2011). Het gevoel dat alcohol oproept zou ook door drugs kunnen worden bereikt. De verboden stof (alcohol) wordt dus vervangen door andere stoffen (legaal of illegaal) die dezelfde of een vergelijkbare reactie in het lichaam oproepen en die eenvoudiger bereikbaar zijn. Het zou dus kunnen zijn dat jongeren op zoek gaan naar alternatieven zoals softdrugs, harddrugs of lachgas.

Illegale verschaffing

Een laatste mogelijk om op een criminalisering te reageren is de criminalisering te negeren en het verboden gedrag te vertonen. Om dit te kunnen doen moet vaak tot illegale middelen worden gegrepen. Duidelijk voorbeeld voor de achterliggende processen is de drooglegging in de VS.

De drooglegging in de VS aan het begin van de 20^e eeuw kwam voort uit het idee dat burgers niet het vermogen hadden voor zichzelf te zorgen. Dit hield in, dat door middel van door overheid gesponsorde programma's en beleid ervoor gezorgd moest worden dat burgers zichzelf konden verbeteren. Het 18^e amendement op de Grondwet van de VS zorgde ervoor dat de fabricering, het

verkoop en het transport van alcohol illegaal werd (National Constitution Center, z.j.) Dit leidde ertoe dat, omdat er legaal geen alcohol kon worden verkregen, illegale verschaffingsmogelijkheden ontstonden. Alcoholconsumptie werd niet minder, alleen werden illegale verschaffingsmogelijkheden, zoals zelf stoken of smokkelen en doorverkopen, gebruikt (National Constitution Center, z.j.). Vergelijkbare reactiemogelijkheden zijn ook bij de wijziging van de leeftijdsgrens mogelijk. Zo kunnen jongeren zich ouder maken als zij zijn door fake – ID's te gebruiken, gebruik maken van bemiddelaars (oudere vrienden kopen). Vandaag de dag kan de illegale verschaffing zich onder jongeren voordoen als ID-fraude, gekocht door oudere vrienden, zwarte markt of het zelf stoken van alcohol.

Deze mogelijke reacties op de wetswijziging zijn vertaald naar de vragenlijst voor de jongeren. Deze bevindt zich in bijlage 1.

3. Onderzoeksverantwoording

In dit hoofdstuk wordt kort beschreven hoe het onderzoek werd opgezet en uitgevoerd en wat dit betekent voor de bruikbaarheid van het onderzoek.

Opzet en uitvoering onderzoek

Opzet, ontwerp en coördinatie van het onderzoek vonden plaats vanuit het lectoraat 'Kennisanalyse sociale Veiligheid' en de opleiding Integrale Veiligheidskunde van de Hogeschool Utrecht. Het onderzoek is uitgevoerd door ongeveer 90 tweedejaars studenten Integrale Veiligheidskunde in groepjes van vier studenten in het kader van de module 'Intergrale veiligheid – praktijkonderzoek'. De studenten werden daarin begeleid door docenten van de opleiding. De 90 studenten hebben onderzoek gedaan in drie gemeenten in Midden- Nederland: Almere, Huizen en Zeist. Per gemeente werden circa 30 studenten ingezet om de gegevens te verzamelen.

Er werden in de loop van het onderzoek drie onderzoeksmethoden toegepast: deskresearch, enquête en interview. Deskresearch werd voornamelijk gebruik om informatie over de gemeenten, de nieuwe wetgeving en de achterliggende theorie in kaart te brengen, de enquête leverde informatie op over het gedrag van jongeren m.b.t. alcoholgebruik en ter aanvulling werden enkele interviews gevoerd met professionals uit het veld (zoals kroegeigenaren, medewerkers van jongerencentra etc., die een beeld zouden kunnen hebben van het drinkgedrag van jongeren).

Het veldwerk werd uitgevoerd door de studenten op verschillende locaties in de gemeentes. In Almere werd geënquêteerd op en rondom scholen, bij sportverenigingen, in een jeugdhonk en op straat (winkelstraat). In totaal werden er in Almere meer dan 200 enquêtes afgenomen waarvan uiteindelijk 169 meegenomen werden in de analyse¹.

De inhoud en formulering van de enquête is vooraf afgestemd met de gemeenten die hebben meegedaan aan het onderzoek. Alle studenten hebben dezelfde vragenlijst gebruikt (zie bijlage 1).

Enquêtes zijn geanalyseerd met het softwareprogramma Statistical Package for the Social Sciences (SPSS, versie 23).

De respondenten

Het gaat hier om een gelegenheidssteekproef. Er moet vanuit worden gegaan dat het gaat om een selectieve steekproef omdat **niet** iedere bewoner van de onderzochte wijken evenveel kans maakt

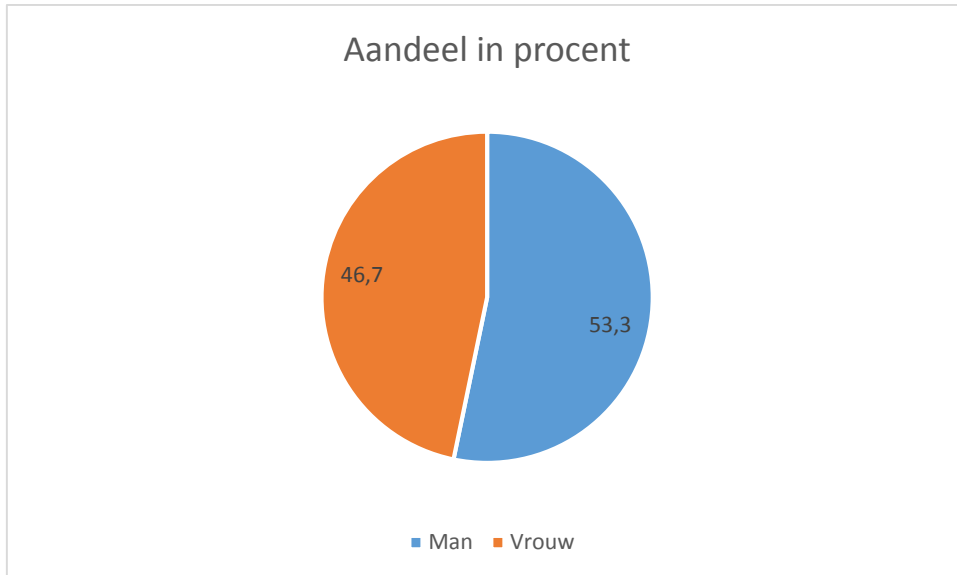
¹ Niet alle enquêtes waren op de juiste manier afgenomen of volledig ingevuld. Om de bruikbaarheid van de gegevens te waarborgen werden deze enquêtes niet meegenomen in de analyse.

om mee te doen aan het onderzoek. Er wordt namelijk op basis van de beschikbaarheid (wie er aanwezig is op de plek waar wordt geënquêteerd) een selectie gemaakt.

Zoals al aangegeven werden er meer dan 200 enquêtes afgenomen waarvan uiteindelijk 169 bruikbaar waren.

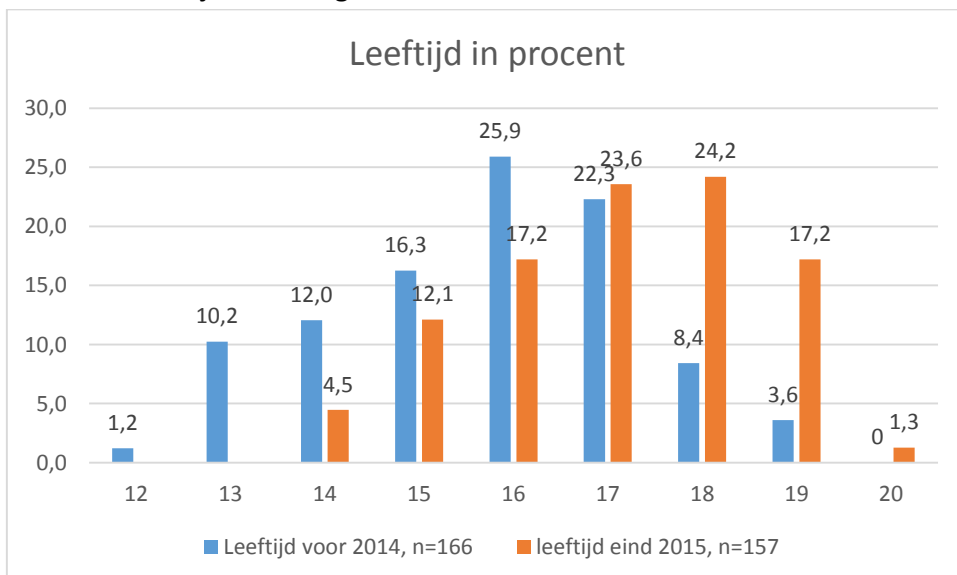
In Almere hebben er iets meer vrouwelijke respondenten meegedaan aan het onderzoek.

Grafiek 1: Geslacht van de respondenten

De leeftijdsverdeling laat zien dat de steekproef een goed beeld geeft van de onderzoekspopulatie (14 t/m 19 jaar oud)

Grafiek 2: Leeftijdsverdeling

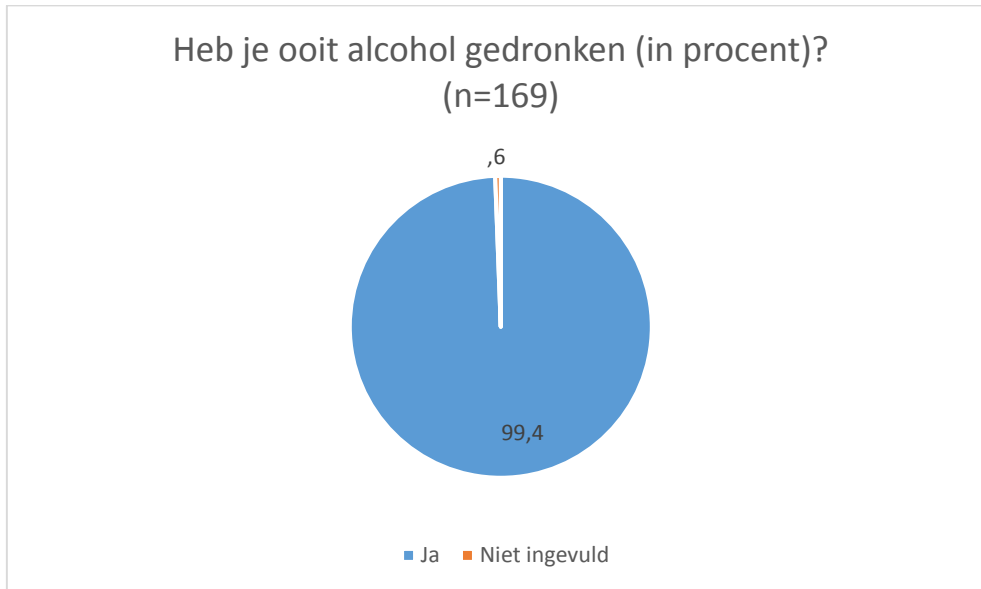

Het gaat hierbij (gedeeltelijk) om dezelfde respondenten. Bijna alle respondenten hebben namelijk aangegeven hoe oud zij waren op 1 januari 2014 en hoe oud zij nu (eind 2015) zijn. Het verschil in het totale aantal komt tot stand omdat sommige hun huidige leeftijd bij het afnemen van de enquête niet hebben ingevuld. Daarnaast is te zien dat de groep 16, 17 en 18jarige het meest

vertegenwoordigd zijn. Dit kan te verklaren zijn door dat veel enquêtes op scholen zijn afgenomen en omdat deze groep ook de belangrijkste deel van de onderzoekspopulatie vormt.

Alcoholgebruik

De volgende grafiek laat zien of een respondent überhaupt al een keer alcohol had gedronken.

Kijkend naar de grafiek is te zien dat op een respondent na alle jongeren aangeven ooit te hebben gedronken.

Generaliseerbaarheid

Het is binnen dit onderzoek niet mogelijk iets te zeggen over de representativiteit van deze leeftijdsverdeling of de man-vrouw verdeling omdat we niet beschikten over de gemeentelijke gegevens ten aanzien van dergelijke verdelingen van hun bewoners. Deze gegevens zijn uiteraard wel te achterhalen, maar de opzet van het onderzoek was niet gericht op generaliseerbaarheid. Het onderzoek is gedaan onder een gelegenheidssteekproef, waardoor niet gestuurd is op representativiteit voor de deelnemende wijken. Representativiteit van de gegevens is dan ook niet gegeven.

Wel kan worden gezegd dat de geënquêteerde jongeren een goede afspiegeling zijn van de onderzoekspopulatie. Dit kan vooral worden onderbouwd door de verschillende tijdstippen en locaties van enquêteren, waardoor verschillende groepen jongeren werden bereikt. Dit leidt echter niet tot generaliseerbaarheid van de resultaten.

De resultaten van dit onderzoek kunnen dan ook eerder beschouwd worden als een exploratieve verkenning van de mogelijke gevolgen van de leeftijdsverhoging in de drank- en horecawet. Uitspraken zijn niet te generaliseren naar alle jongeren in de deelnemende gemeenten maar wel geven de resultaten een eerste indruk van het (eventueel veranderde) gedrag.

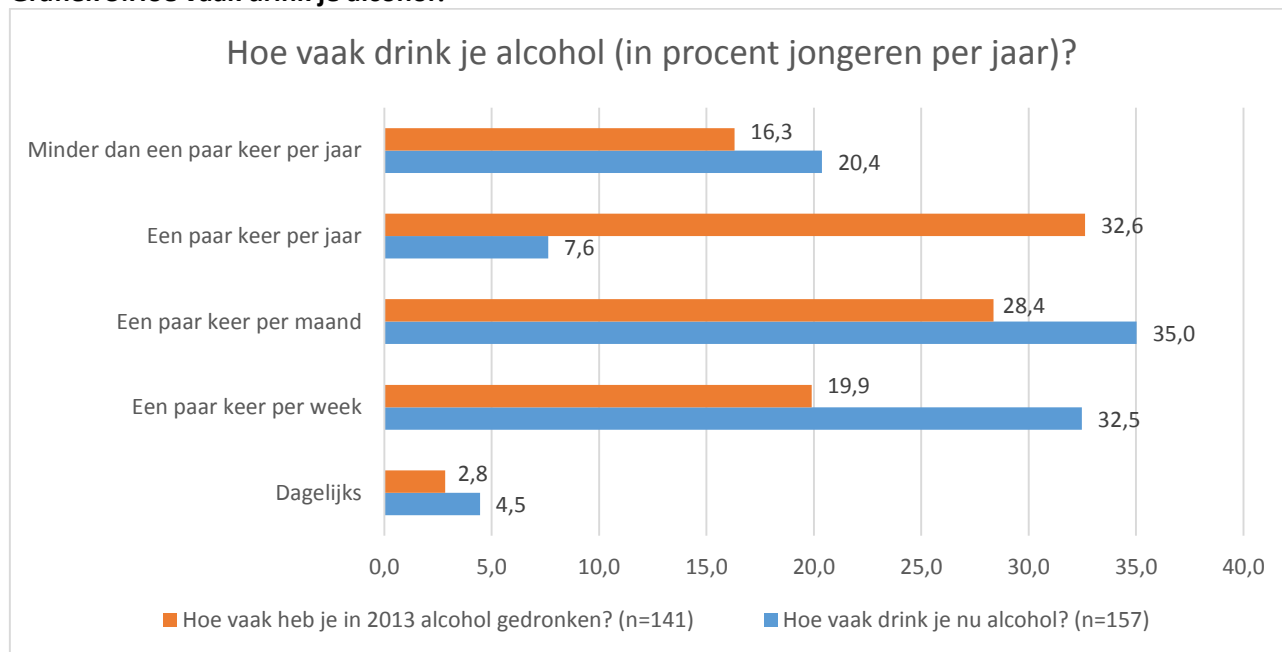
5. De onderzoeksresultaten

Dit hoofdstuk beschrijft de onderzoeksresultaten. Daarbij wordt eerst algemeen de consumptie van alcohol door jongeren beschreven, dan wordt ingegaan op de verschaffing en de consumptieplaatsen. Tot slot wordt kort het drugsgebruik beschreven.

Consumptie van alcohol: hoe vaak en hoe veel?

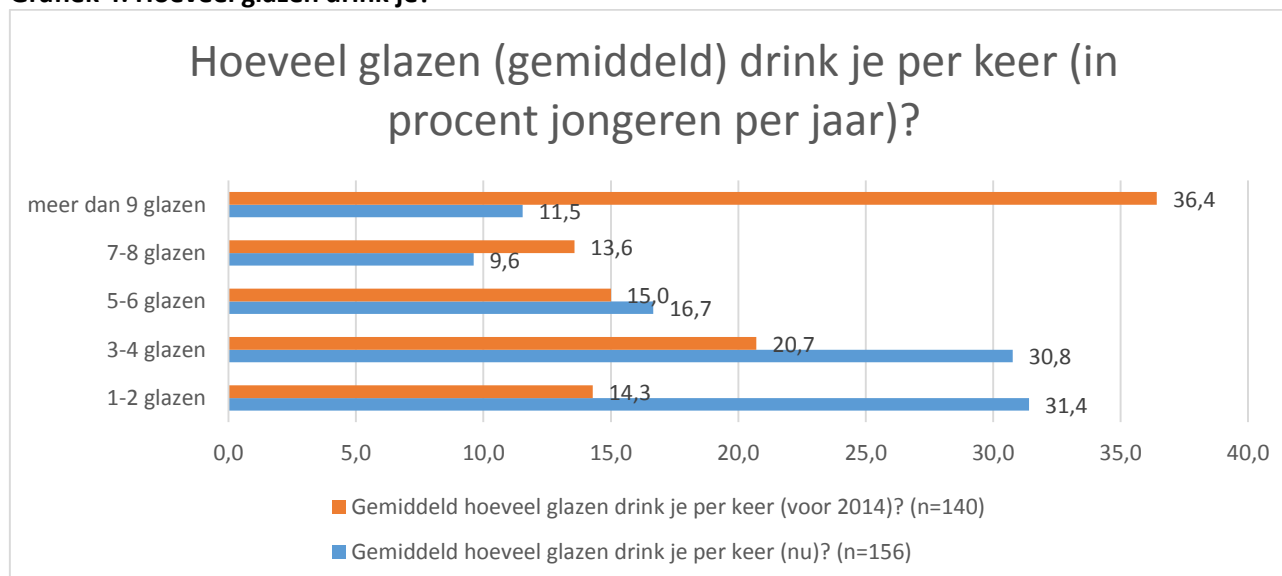
De volgende grafieken gaan over het drinken van alcohol, waarbij eerst wordt beschreven hoe vaak de respondenten alcohol drinken en dan hoe veel.

Grafiek 3: Hoe vaak drink je alcohol?

In de bovenstaande grafiek zijn de twee tijdstippen van inventarisering tegen elkaar afgezet: in 2013 (dus voor de aanpassing van de drank- en horecawet) en eind 2015 (ongeveer een jaar na invoering van de nieuwe wet). Hier is een verschuiving te zien, de geënquêteerde jongeren lijken nu vaker te drinken dan twee jaar geleden.

Grafiek 4: Hoeveel glazen drink je?

Bij het aantal glazen dat dan gemiddeld per keer wordt gedronken is een omgekeerde ontwikkeling vast te stellen. Het lijkt erop dat voor 1 januari 2014 duidelijk meer per keer werd gedronken dan nu.

Het verschil tussen de twee tijdstippen kan worden samengevat: voor de invoering van de verhoogde leeftijdsgrens werd er minder vaak, maar wel duidelijk meer gedronken dan eind 2015.

Nu volgt een tabel dat dezelfde gegevens laat zien voor de groep jongeren jonger dan 16 jaar (voor 1 januari 2014) en jonger dan 18 jaar (eind 2015). Hier gaat het dus om de groep die volgens de wet geen alcohol mag kopen/consumeren in de publieke ruimte.

Tabel 1: Hoe vaak drink je alcohol?

Hoe vaak drink je alcohol?	voor 1 januari 2014 (onder de 16 jaar) (absolute getallen)	voor 1 januari 2014 (percentage)	eind 2015 (onder de 18 jaar) (absolute getallen)	eind 2015 (percentage)
Dagelijks	1	2%	1	1,10%
Een paar keer per week	3	6%	28	31,50%
Een paar keer per maand	12	24%	28	31,50%
Een paar keer per jaar	22	44%	9	10,10%
Minder dan een paar keer per jaar	12	24%	23	25,80%
Totaal	50	100%	89	100%

Ook hier kan de tendens worden vastgesteld (weliswaar minder duidelijk) dat er voor de wetswijziging minder vaak alcohol door de geënquêteerde jongeren werd geconsumeerd. Om dit nog duidelijk te kunnen analyseren wordt in de volgende tabel dezelfde data gepresenteerd, maar dan opgesplitst per jaar zodat de veranderingen per leeftijdsgroep kunnen worden beschreven.

Tabel 2: Hoe vaak drink je alcohol opgesplitst per jaar

Hoe vaak drink je alcohol? (2014 onder de 16 jaar en 2015 onder de 18 jaar)	Leeftijd								
	12 (2014)	13 (2014)	14 (2014)	14 (2015)	15 (2014)	15 (2015)	16 (2015)	17 (2015)	Totaal
Dagelijks	0	0	1	0	0	1	0	0	2
Een paar keer per week	0	0	0	1	3	4	5	18	31
Een paar keer per maand	1	3	1	4	7	3	11	10	40
Een paar keer per jaar	0	4	10	0	8	2	5	2	31
Minder dan een paar keer per jaar	0	5	3	2	4	9	6	6	35
Totaal	1	12	15	7	22	19	27	36	

Om de ontwikkeling in consumptie over de jaren heen te kunnen vaststellen moet worden gekeken naar de basis voor deze tabel. Respondenten konden hun leeftijd op 1 januari 2014 aangeven en hun leeftijd vandaag. Ten tijde van de enquêtes was dat in eind 2015. Een respondent, in voor 1 januari 2014 12 jaar oud is, zit eind 2015 hoogstwaarschijnlijk bij de groep van 14 jarigen. Hetzelfde geldt voor de groep van 13 jarigen, deze zullen in 2015 hoogstwaarschijnlijk bij de groep van 15 jarigen zitten, enzovoort. Wil je dus veranderingen in het gedrag van de individuele leeftijdsgroepen beschrijven dan moet je deze twee categorieën naast elkaar leggen. En ook dan wordt de boven beschreven tendens bevestigd: het valt op wordt is te zien dat er per leeftijdsgroep in 2015 relatief gezien vaker wordt gedronken.

In de volgende tabellen worden dezelfde gegevens gepresenteerd, maar dan voor het aantal glazen dat per keer gemiddeld word gedronken: eerst de gegevens voor de twee meetmomenten en dan de ontwikkeling per leeftijdscategorie.

Hoe veel glazen drink je gemiddeld per keer?

Dit zijn de gegevens van de respondenten jonger dan 16 jaar (voor 1 januari 2014) en jonger de 18 jaar (eind 2015).

Tabel 4: Hoe veel glazen drink je?

Hoe veel glazen drink je (gemiddeld)?	voor 1 januari 2014 (onder de 16 jaar) (absolute getallen)	voor 1 januari 2014 (percentage)	eind 2015 (onder de 18 jaar) (absolute getallen)	eind 2015 (percentage)
1-2 glazen	8	16,3%	29	32,6%
3-4 glazen	8	16,3%	28	31,5%
5-6 glazen	9	18,4%	13	14,6%
7-8 glazen	9	18,4%	10	11,2%
Meer dan 9 glazen	15	30,6%	9	10,1%
Totaal	49	100%	89	100%

Ook dit bevestigt de boven al geschetste tendens dat er eind 2015 meer alcohol per keer wordt gedronken.

Tabel 5: Hoeveel glazen drink je opgesplitst per jaar?

Hoe veel glazen drink je? (gemiddeld) (2014 onder de 16 jaar en 2015 onder de 18 jaar)	Leeftijd								
	12 (2014)	13 (2014)	14 (2014)	14 (2015)	15 (2014)	15 (2015)	16 (2015)	17 (2015)	Totaal
1-2 glazen	1	4	2	6	1	8	11	4	37
3-4 glazen	0	0	2	1	6	6	8	13	36
5-6 glazen	0	2	3	0	4	1	3	9	22
7-8 glazen	0	2	3	0	4	2	4	4	19
Meer dan 9 glazen	0	3	5	0	7	2	1	6	24
Totaal	1	11	15	7	22	19	27	36	

Ook hier is te zien dat de respondenten eind 2015 blijkbaar vaker alcohol nuttigen maar per gelegenheid gemiddeld minder drinken.

Dagelijkse drinkers

Wanneer er gekeken wordt naar de dagelijkse drinker gaat dit om dezelfde jongere, die in 2014 14 jaar oud is en in 2015 15. Deze respondent geeft aan dagelijks meer dan 9 glazen te drinken.

Meer dan 9 glazen

De respondenten onder de 16 jaar die aangeven in 2014 meer dan negen glazen te drinken (15), drinken dit vooral een paar keer per jaar (zeven respondenten). Zoals beschreven geeft een respondent aan dagelijks meer dan negen glazen te drinken. Voor de rest zijn er twee respondenten die aangeven een paar keer per week meer dan negen glazen te drinken, drie respondenten die een paar keer per maand dit drinken en twee respondenten minder dan een paar keer per jaar.

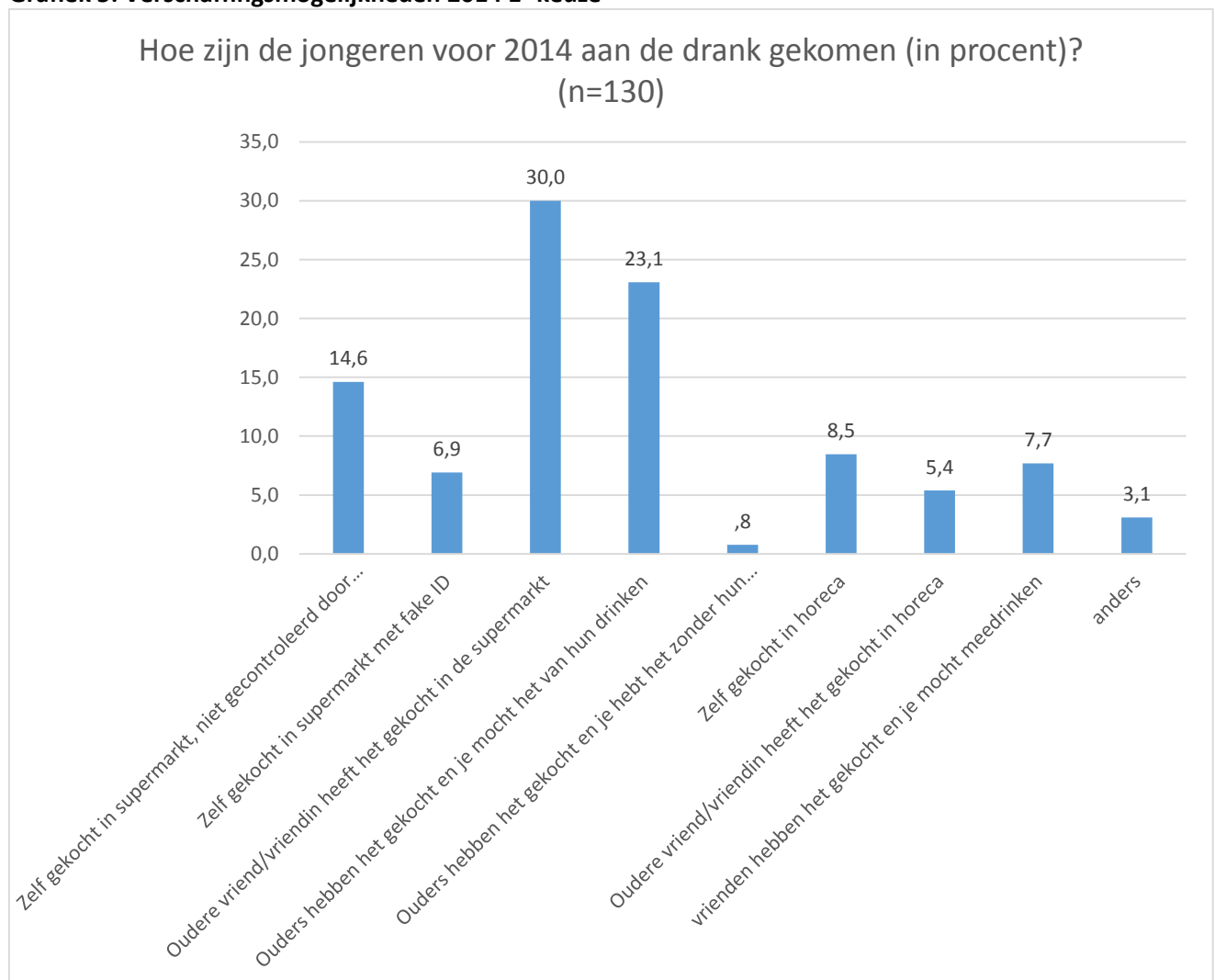
Hoe komen de jongeren aan de drank?

De volgende grafieken gaan over het verkrijgen van drank. Op welke manier komen de jongeren aan de alcoholische dranken?

Voor 2014

Bij deze vraag mochten de jongeren aangeven hoe zij meestal aan hun drank komen en wat andere opties voor hun zijn. De volgende grafiek gaat over de 1^e optie, dus over de vraag hoe jongeren meestal aan de drank komen.

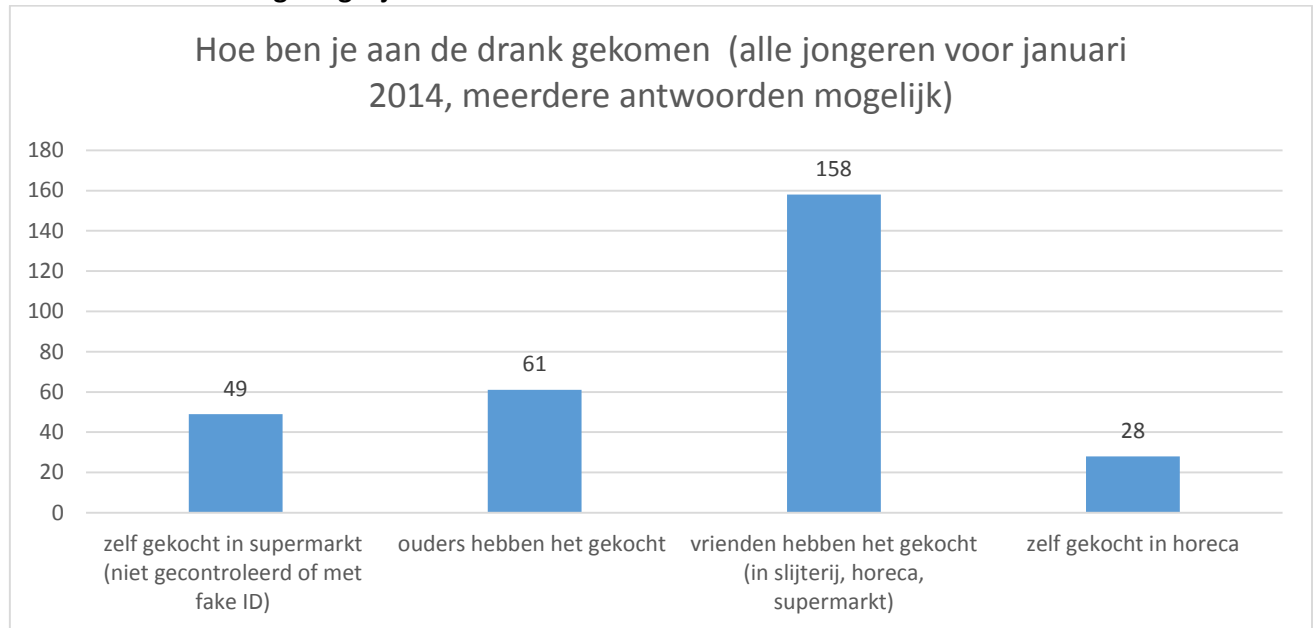
Grafiek 5: Verschaffingsmogelijkheden 2014 1^e keuze

Hier zie je dat vrienden en ook de ouders een grote rol spelen bij het verkrijgen van alcoholhoudende dranken. Beide verschaffingsmogelijkheden zijn wettelijk toegestaan. Als iemand die legaal alcohol mag kopen het bezorgt en de jongere drinkt het bijvoorbeeld thuis is dit wettelijk toegestaan.

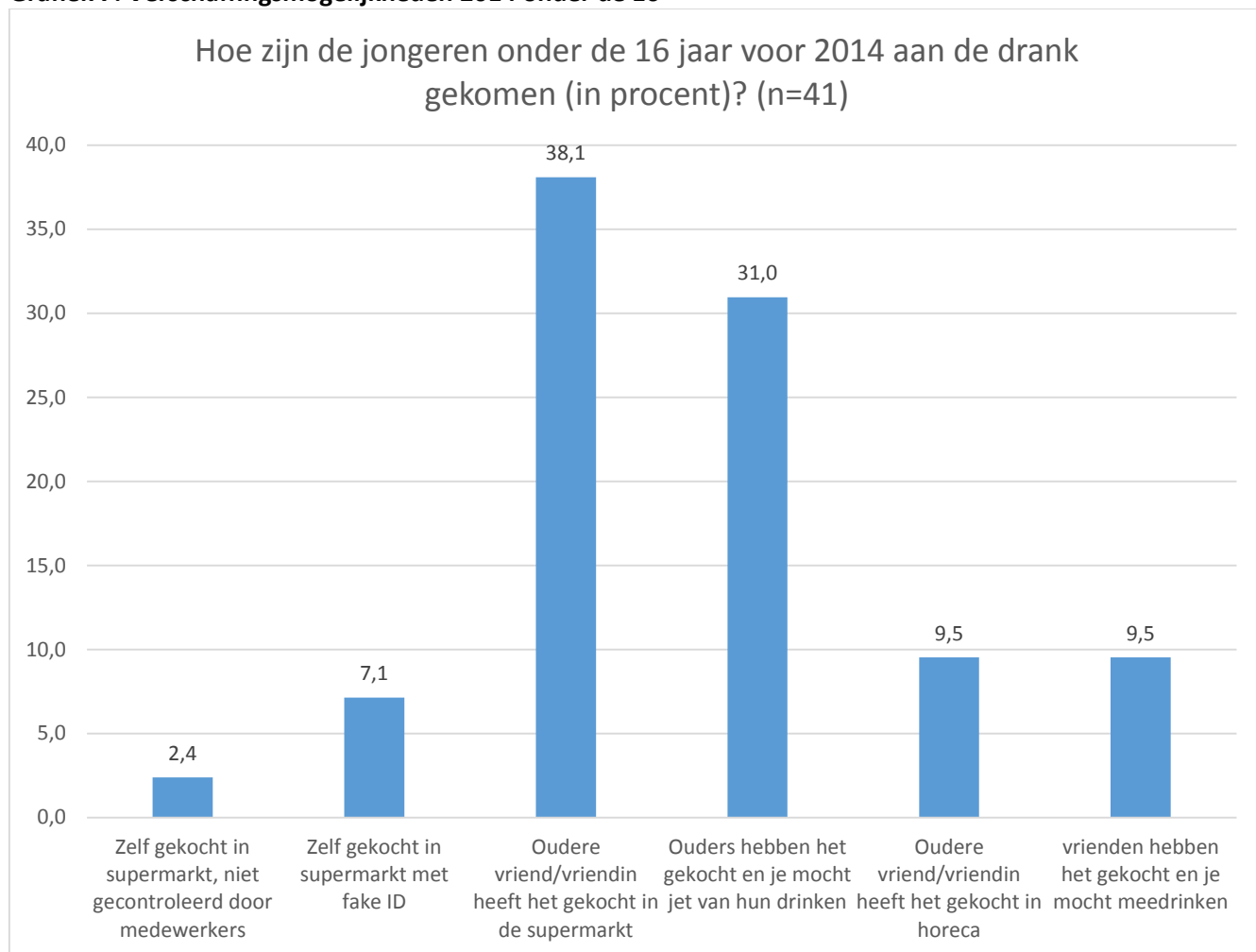
De onderstaande grafiek laat een samenvatting zien van alle verkrijgingsmogelijkheden. De respondenten konden aangeven hoe zij meestal aan alcoholische dranken komen, wat hun 2^e optie is en ook nog een derde optie. Hier zijn de alleen meest genoemde verkrijgingsmogelijkheden te zien. De rol van de vriendengroep bij het verkrijgen van drank is duidelijk vast te stellen, maar ook het beschikbaar stellen van drank door de ouders is een belangrijke mogelijkheid. In onderstaande grafiek is samengevat hoe vaak (onafhankelijk van de volgorde) een optie werd genoemd, dus alle opties bij elkaar opgeteld.

Grafiek 6: Verschaffingsmogelijkheden 2014 alles

Als je nu alleen kijkt naar de groep die voor 2014 onder de 16 jaar oud was ontstaat eveneens het beeld dat de rol van vrienden en ouders hierbij erg belangrijk was. Deze grafiek bevat weer de gegevens hoe de jongeren meestal alcohol verkrijgen (1^e optie).

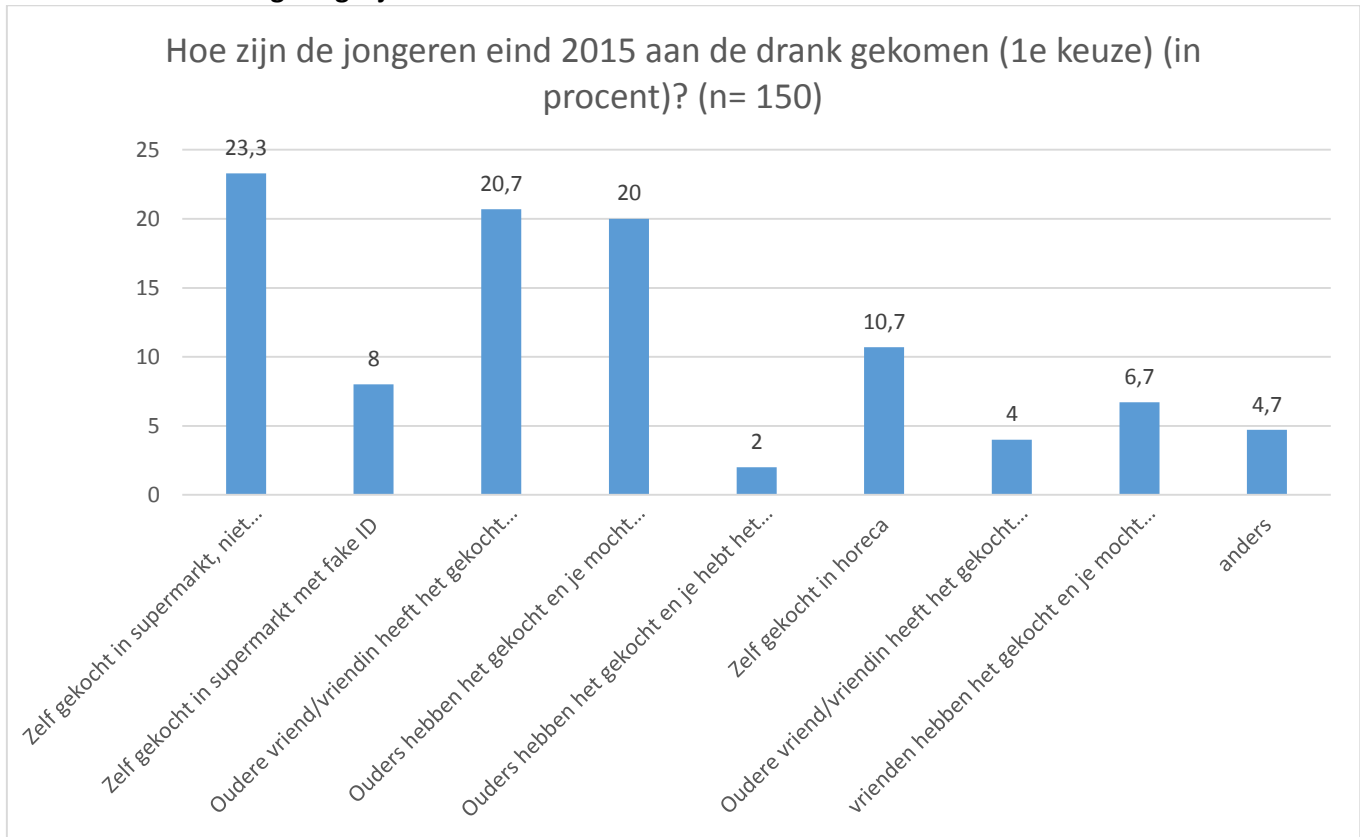
Grafiek 7: Verschaffingsmogelijkheden 2014 onder de 16

Eind 2015

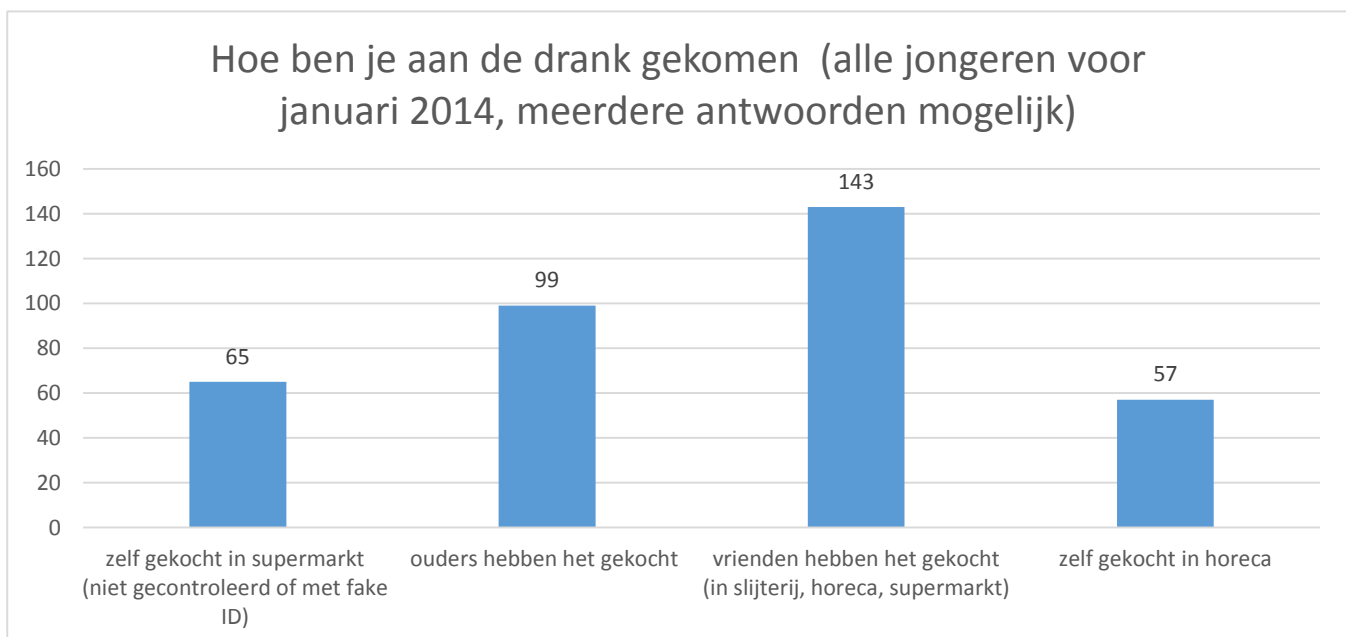
De volgende grafieken laten zien hoe dezelfde vragen in 2015 werden beantwoord, dus onder de nieuwe drank- en horecawet. Ook hier beschrijft de eerste grafiek weer de door de jongeren meest genoemde manier van verkrijging.

Grafiek 8: Verschaffingsmogelijkheden eind 2015 1^e keuze

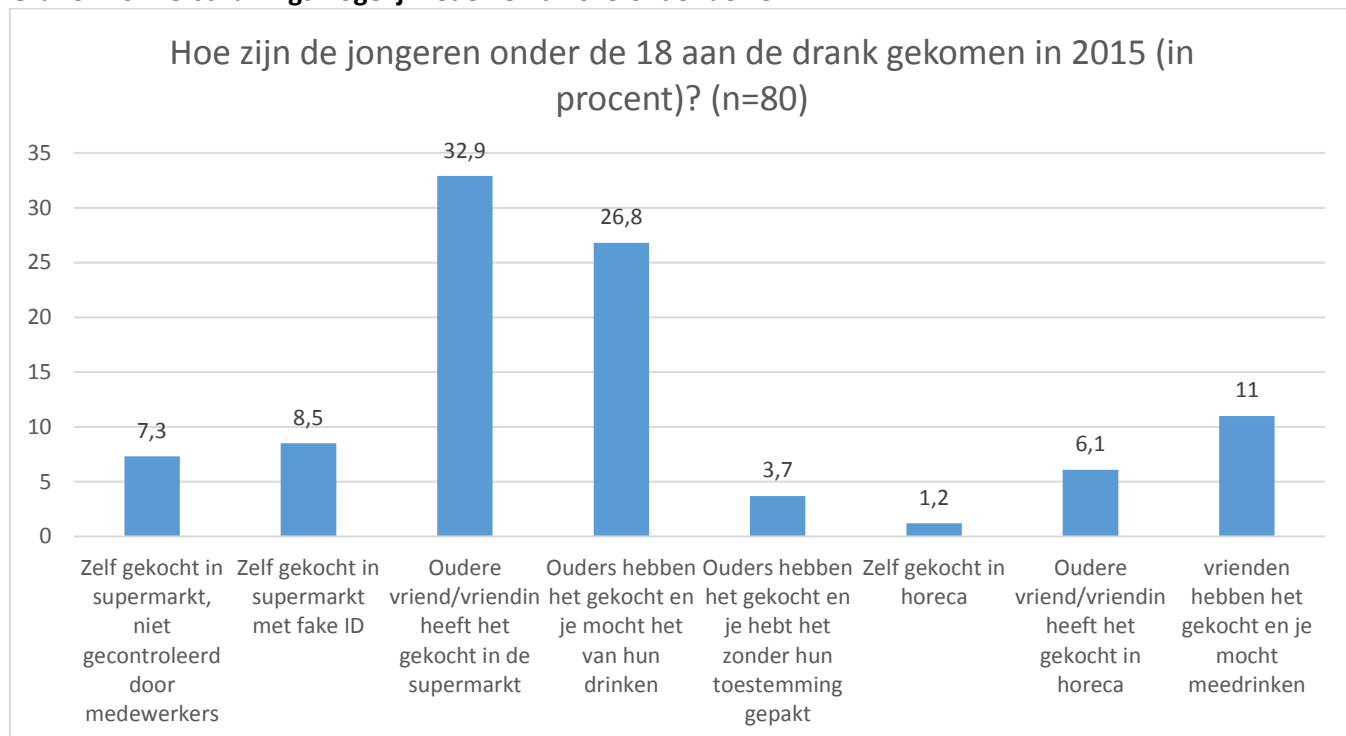
Nu het overzicht over alle mogelijkheden aan drank te komen die door de jongeren werden genoemd.

Grafiek 9: Verschaffingsmogelijkheden 2015 alles

De volgende grafiek laat weer zien hoe de jongeren (nu alleen de jongeren onder de 18 jaar) aan de alcoholische dranken zijn gekomen.

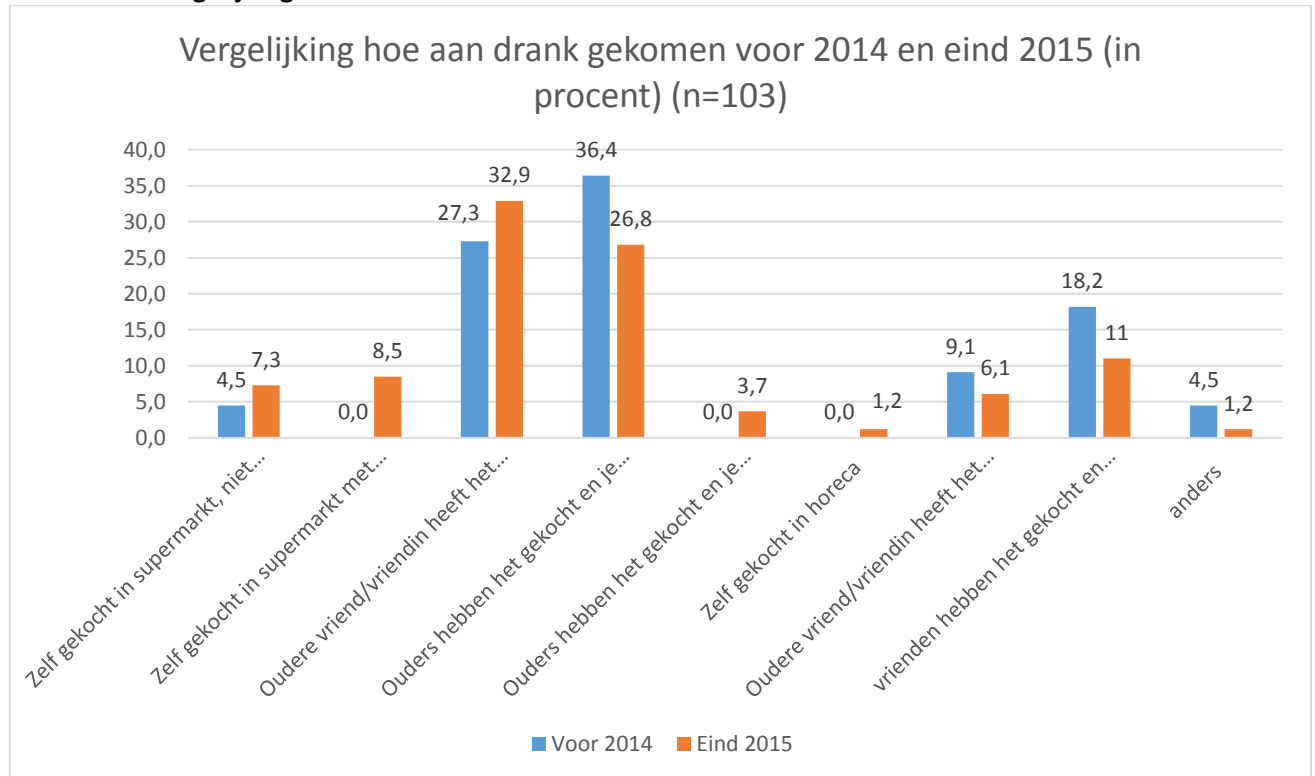
Grafiek 10: Verschaffingsmogelijkheden eind 2015 onder de 18

Vergelijking voor 2014 en eind 2015

Hieronder zijn voor de duidelijkheid de gegevens voor de onder 16jarigen (voor 2014) en de onder 18jarigen (eind 2015) met betrekking tot hun voornaamste manier om aan alcohol te komen naast elkaar gezet.

Grafiek 11: Vergelijking beide meetmomenten

Hierbij zie je tussen de jaren nauwelijks verschil. De verkrijging van alcoholhoudende drank blijft in grote lijnen gelijk. Ouders en vrienden spelen hierbij een doorslaggevende rol in de oude en in de nieuwe situatie.

Consumptieplaatsen

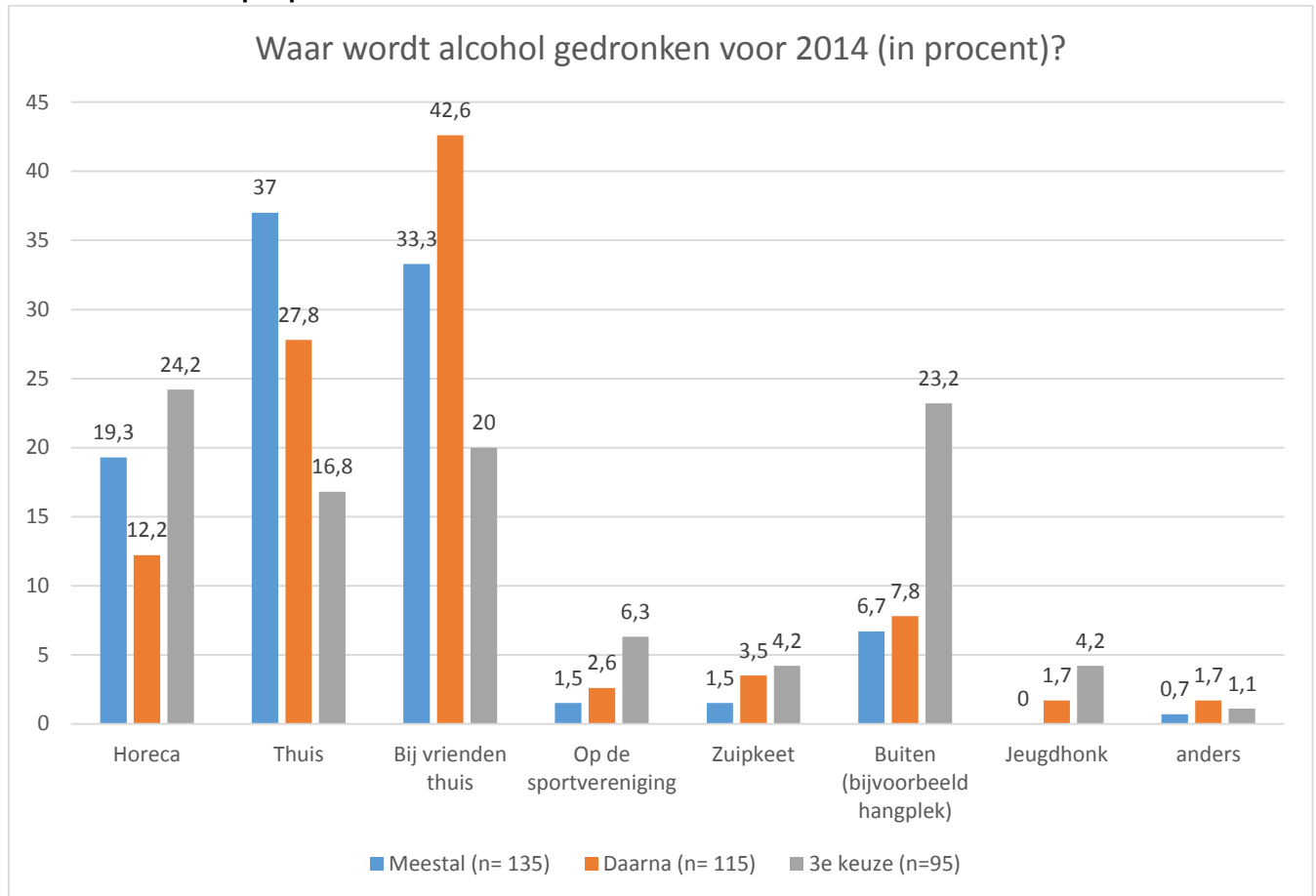
In de volgende paragrafen wordt eerst ingegaan op de situatie voor de wetswijziging en dan worden de gegevens van na de wetswijziging gepresenteerd.

Consumptieplaatsen voor 2014

Zoals de volgende grafiek laat zien, zijn de voornaamste drinkplaatsen voor 2014 thuis of bij vrienden thuis. Te zien is dat de horeca ook nog een rol speelt².

² Soms wordt voor de presentaties van de gegevens in percentages gekozen zodat groepen beter vergelijkbaar zijn. Omdat de groepen voor de wetswijziging en eind 2015 qua omvang verschillen zijn vergelijkingen van absolute getallen moeilijk.

Grafiek 12: Consumptieplaatsen voor 2014

De voornaamste consumptieplaatsen zijn dus thuis of bij vrienden thuis. Beide consumptieplaatsen zijn wettelijk toegestaan: alleen het consumeren van alcohol in de publieke ruimte valt onder de wet (in de oude en de nieuwe situatie).

Rol van de horeca

In de grafiek hierboven is te zien dat de horeca voor de gehele respondentengroep ongeacht leeftijd een rol speelt. Hieronder is een tabel weergegeven die de rol van de horeca weergeeft opgesplitst naar leeftijd in 2014.

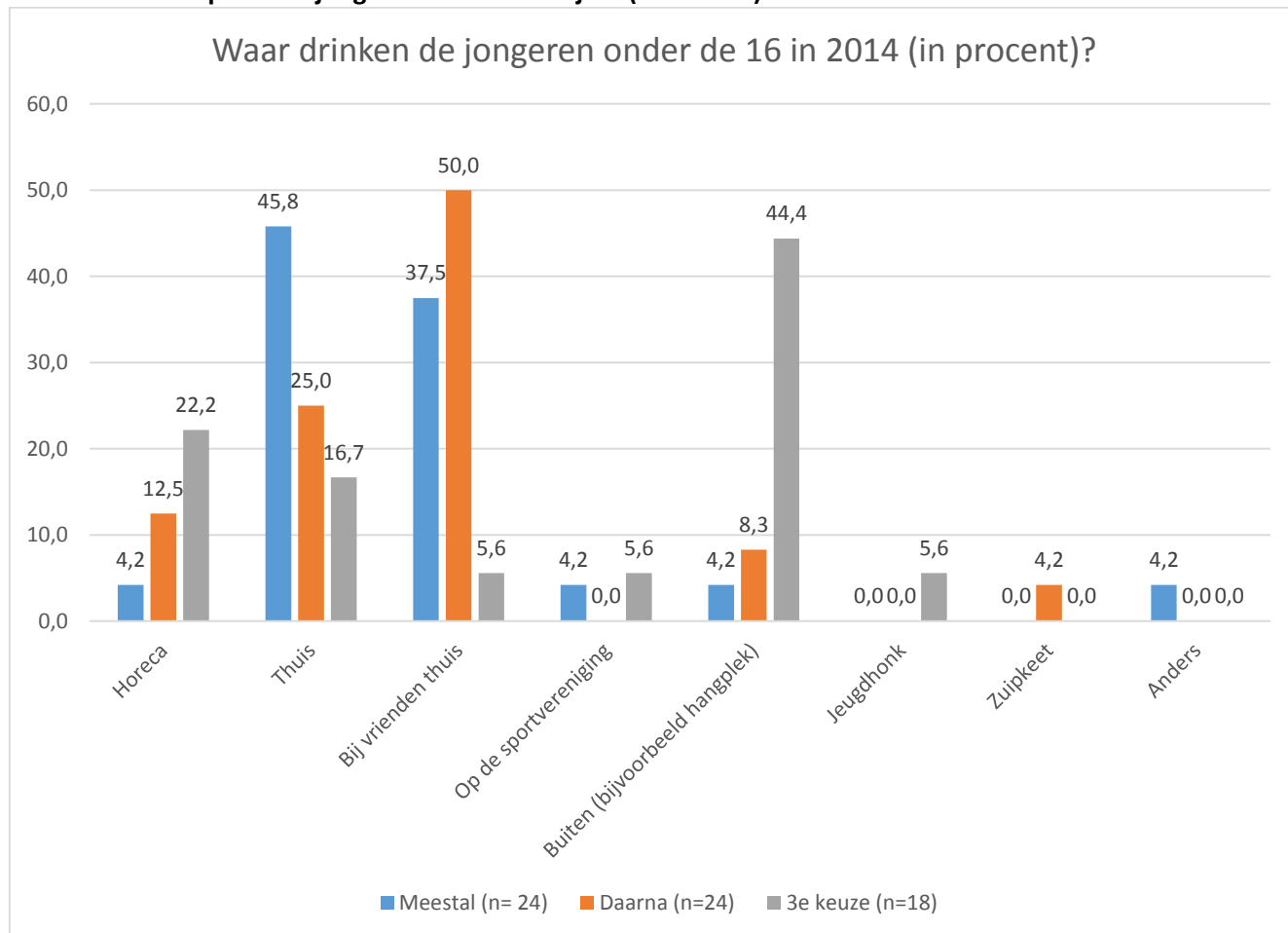
Tabel 6: Rol van de horeca

Rol van de horeca als drinkplaats in 2014 opgesplitst naar leeftijd (absolute getallen)				
Leeftijd 2014	Meestal	Daarna	3e keuze	Totaal
13	0	0	2	2
14	1	3	2	6
15	1	1	5	7
16	8	3	4	15
17	11	6	7	24
18	3	1	3	7
Ouder dan 18	2	0	0	2
Totaal	26	14	23	63

De tabel laat zien dat het vooral de groep 16- en 17 jarigen is die in de horeca drinkt. In 2014 was dit voor de 17jarigen toegestaan, voor de 16jarigen niet.

De volgende grafiek laat zien waar de jongeren onder de 16 jaar alcohol hebben gedronken.

Grafiek 13: drinkplaatsen jongeren onder de 16 jaar (eind 2013)

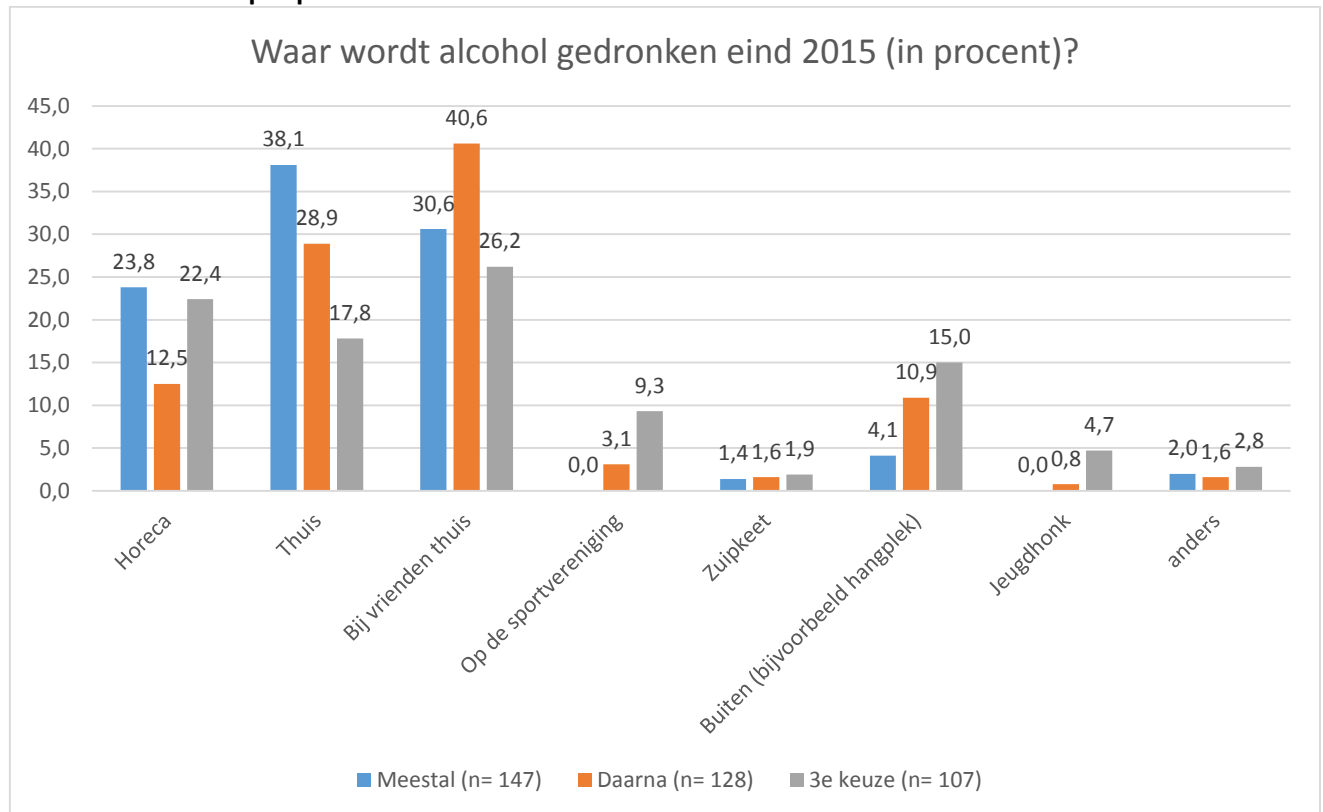

De resultaten voor de gehele groep gelden ook voor de onder 16jarigen. Thuis en/of bij vrienden thuis zijn de meest genoemde drinkplaatsen. De horeca speelde een kleinere, maar wel duidelijke rol.

Consumptieplaatsen 2015

De volgende grafieken/tabellen laten dezelfde gegevens zien, maar dan voor de situatie in 2015.

Grafiek 14: Consumptieplaatsen

Er is nauwelijks iets veranderd met betrekking tot de drinkplaatsen, nog steeds wordt het meest thuis of bij vrienden thuis gedronken. En ook de horeca speelt nog steeds een substantiële rol.

Rol van de horeca

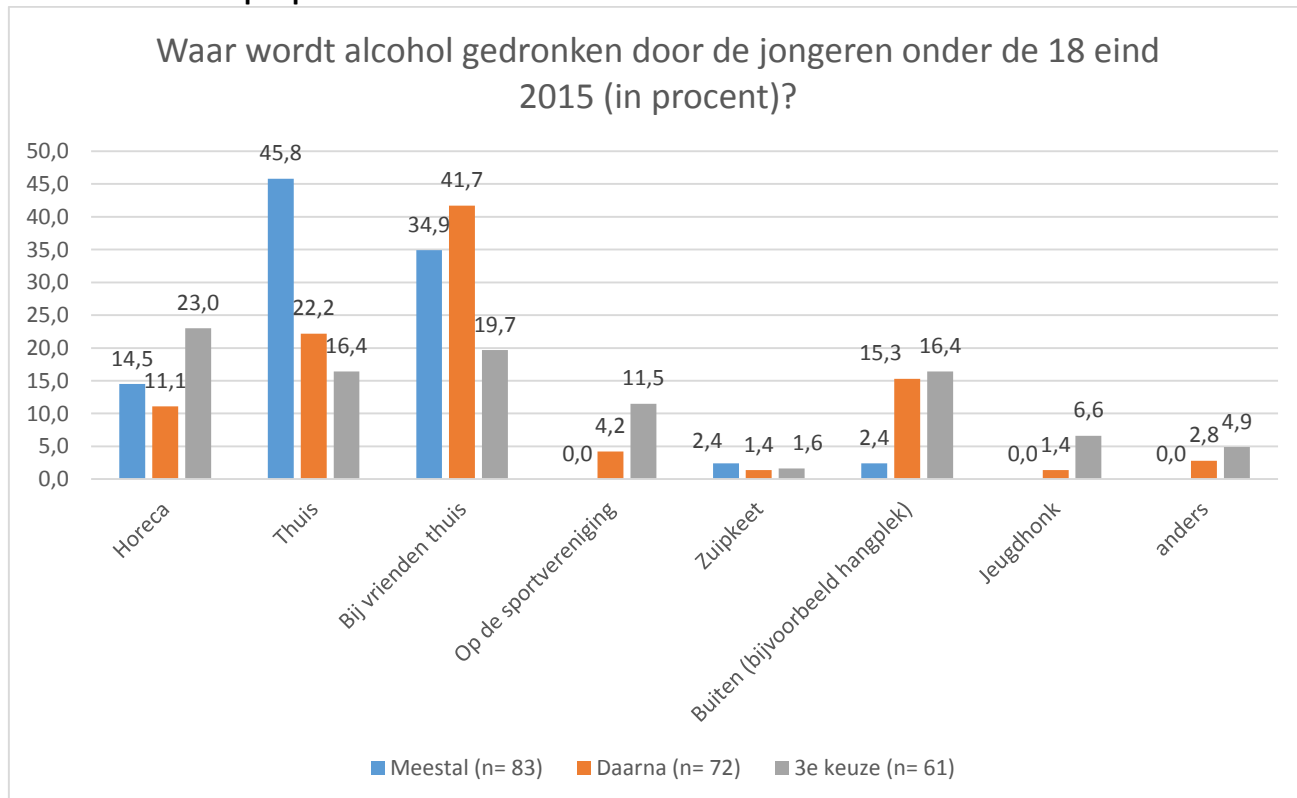
In de grafiek hierboven is te zien dat de horeca voor de gehele respondentengroep ongeacht leeftijd een rol speelt. Hieronder is een tabel weergegeven die de rol van de horeca weergeeft opgesplitst naar leeftijd in 2015.

Tabel 7: rol van de horeca 2015

Rol van de horeca als drinkplaats in 2015 opgesplitst naar leeftijd (absolute getallen)				
Leeftijd 2015	Meestal	Daarna	3e keuze	Totaal
14	0	0	1	1
15	1	2	4	7
16	1	2	4	7
17	10	4	5	19
18	14	4	5	23
19	8	3	5	16
20	1	1	0	2
Totaal	35	16	24	

Wat opvalt is dat het ook hier de leeftijdscategorie is die tegen de legaliteit aanzit (dus 17 jaar oud is) die ook in de horeca drinkt. Voor de 18jarige is dit sowieso wettelijk toegestaan.

Grafiek 15: consumptieplaatsen onder de 18 in 2015

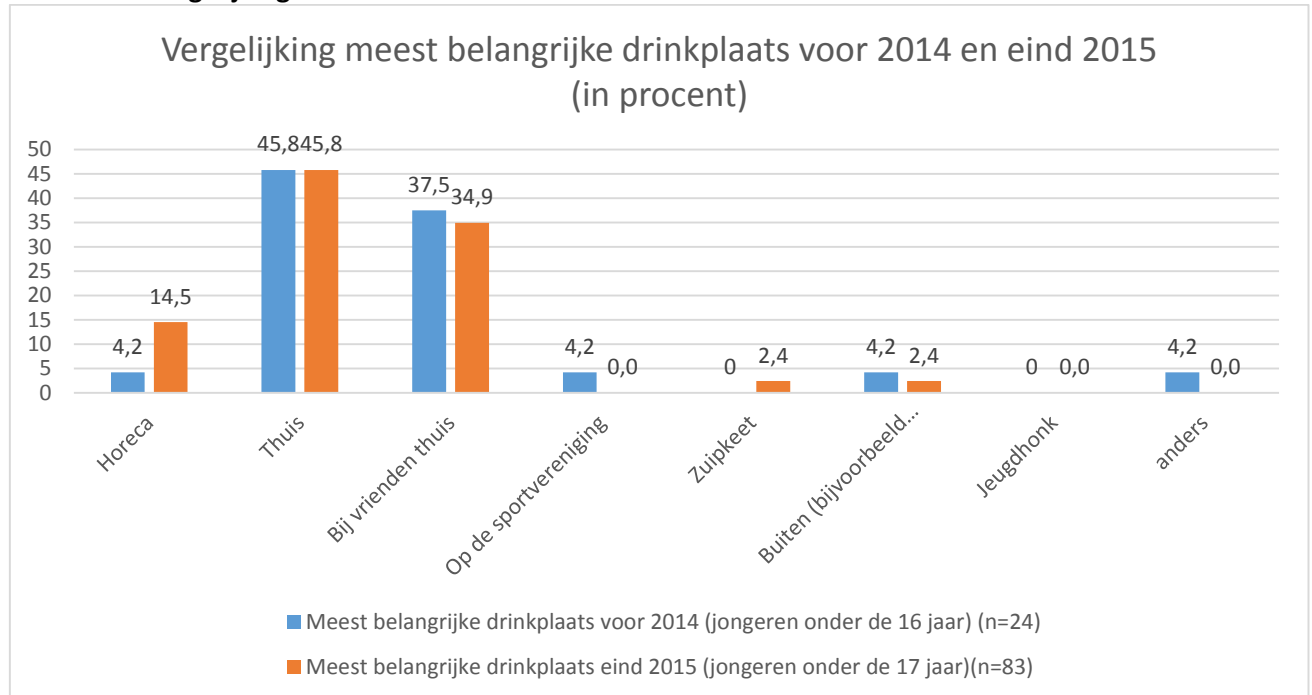

Het beeld wat voor de gehele groep werd beschreven geldt ook voor de onder 18jarigen. Thuis en bij vrienden thuis zijn de meest genoemde drinkplaatsen, gevolgd door de horeca.

Vergelijking consumptieplaatsen

En voor het overzicht weer beide jaren naast elkaar (voor de meest belangrijke drinkplaats):

Grafiek 16: vergelijking beide meetmomenten

Zoals al beschreven is hier nauwelijks verschil vast te stellen.

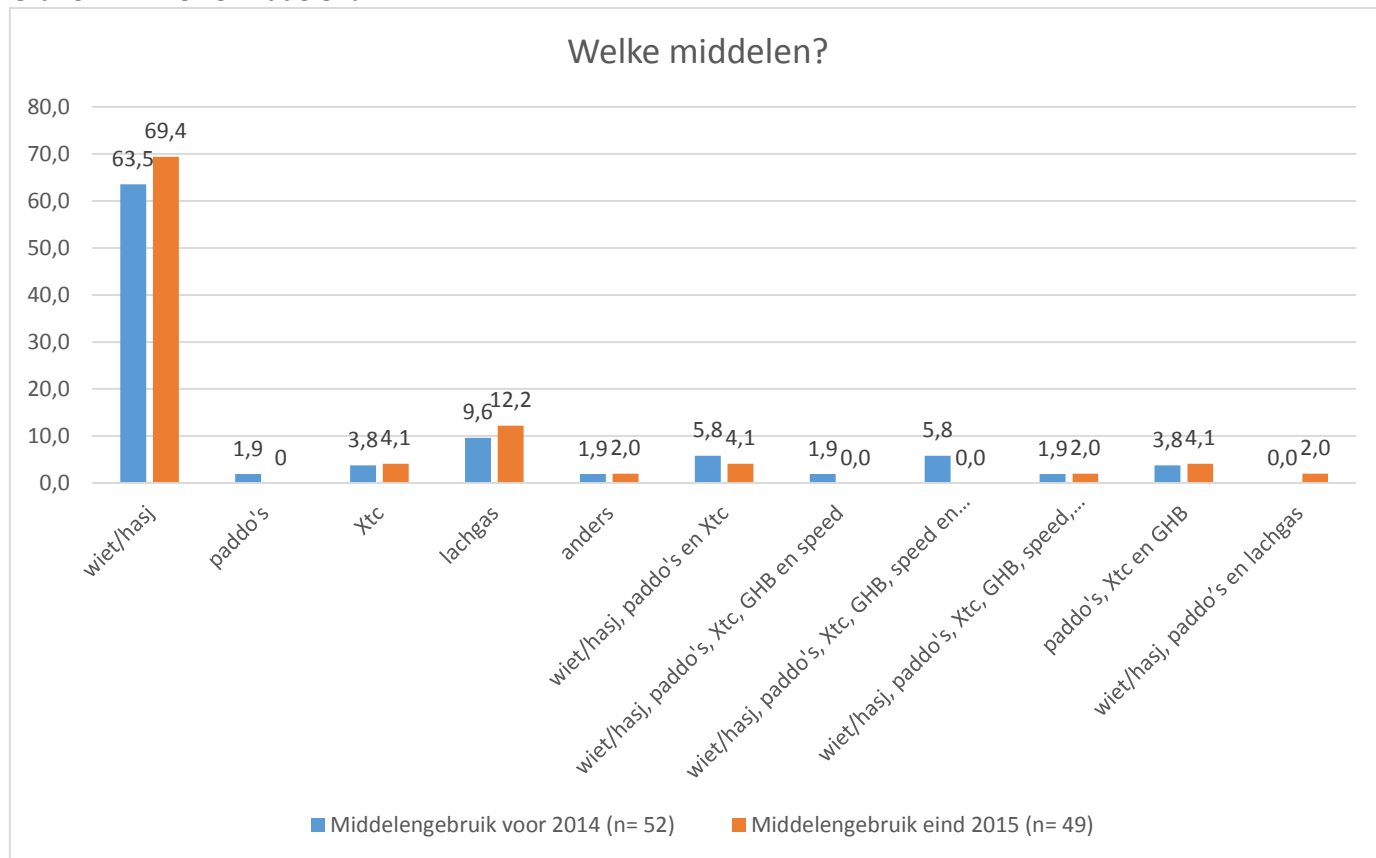
Alcohol en drugs

De laatste grafieken gaan over het drugsgebruik onder de onderzochte jongeren. Daarbij gaan wij eerst in op de veranderingen in het drugsgebruik en dan op de vraag in hoeverre het drugsgebruik in combinatie met alcohol is veranderd.

Voor 2014 hebben 55 jongeren (n=144) aangegeven dat zij illegale en/of verdovende middelen hebben gebruikt. Van deze groep gebruikten 35 eind 2015 nog steeds. Totaal gebruikten eind 2015 52 jongeren illegale en/of verdovende middelen (n=150).

Nu wordt er gekeken om welke middelen het gaat:

Grafiek 17: Welke middelen?

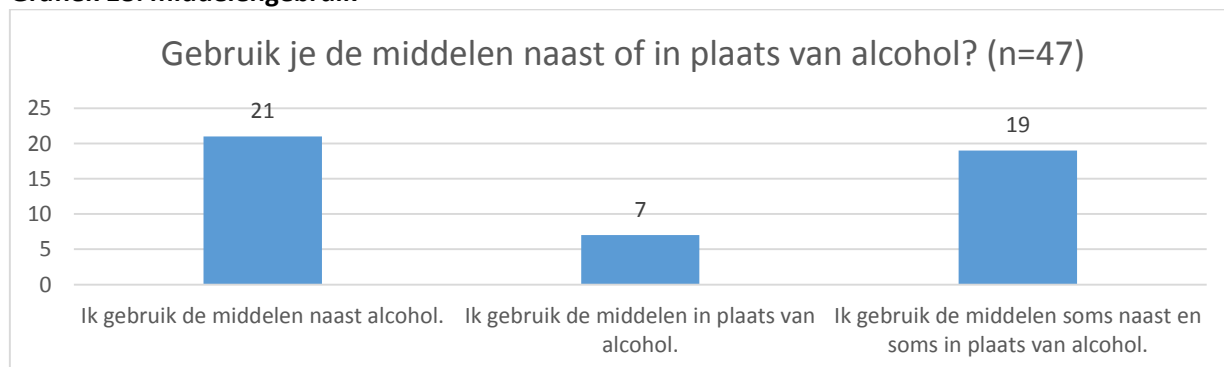

Te zien is dat wiet/hasj opvallend veel worden genoemd door de respondenten voor beide jaren. Er kan getwijfeld worden aan de betrouwbaarheid van de antwoorden als: wiet/hasj, paddo's, Xtc, GHB en speed vanwege de manier hoe de enquêtes zijn afgenomen, namelijk: veelal in groepsverband.

Bij deze grafieken moet worden opgemerkt dat het grotendeels toch wel om heel erg kleine absolute aantallen gaat. Verschillen tussen de jaren kunnen dan niet toegewezen worden aan de wetswijziging. De verschillen kunnen berusten op louter toeval.

Hetzelfde geldt ook voor de laatste grafiek: gebruiken jongeren de middelen naast alcohol of ter vervanging van alcohol?

Grafiek 18: middelengebruik

Te zien is dat maar 7 respondenten van de 47 aangeven de drugs in plaats van alcohol te gebruiken. Omdat het om zo'n klein aantal gaat is niet te zeggen dat het gaat om het verplaatsen naar alternatieven door de wetswijziging. Er is geen sprake van een jaartal bij deze grafiek. Hierom wordt er vanuit gegaan dat de meeste het hebben ingevuld voor de huidige situatie, dit is echter niet zeker te stellen. Opvallend is wel dat de meeste aangeven de middelen naast alcohol te gebruiken. Er is niet gevraagd naar motivatie hiervoor maar kan mogelijk interessant zijn voor vervolgonderzoek.

6. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk wordt de conclusie van dit onderzoek weergegeven. Vervolgens wordt de discussie aangegaan door kritisch te kijken naar dit onderzoek.

Conclusie

Vanuit de steekproef is gebleken dat een aantal jongeren met illegaal gedrag reageren op de wetswijziging. Daarbij gaat het om het drinken op plaatsen waar het eigenlijk niet mag en om verschafting van alcohol een manier die niet legaal is.

Jongeren lijken in 2015 relatief gezien vaker te drinken maar per gelegenheid minder glazen consumeren. Dit is een opvallend gegeven aangezien de ondervraagde jongeren in 2014 nog aangaven vaak en veel te drinken per gelegenheid.

Vaker te zien is echter omzeiling van de wet: jongeren consumeren thuis en laten ouders en/of oudere vrienden de alcohol kopen. Beide handelingswijzen zijn niet illegaal, maar zorgen er wel voor dat bij de doelgroep van de wetswijziging nauwelijks verandering van het drinkgedrag optreden. En een bijkomend effect is dat het drinken van deze jongeren buiten het zicht blijft van toezichthoudende of controlerende organisatie. Waar voor 2015, als jongeren nog in de horeca mochten drinken, deze groep beter in zicht was, onttrekt zich het consumptiegedrag van de jongeren onder de 18 vandaag de dag veelal aan de (bijvoorbeeld gemeentelijke) toezicht. Hierbij speelt ook de vriendengroep een belangrijke rol (zowel in de verschafting, als ook in de gezamenlijk consumptie van alcohol).

In de probleemstelling is aangegeven dat de doelstelling van de wetswijziging was gezondheidsrisico's te verminderen. Het lijkt op basis van deze steekproef er op dat door de wetswijziging deze doelstelling nauwelijks wordt gehaald, omdat er sprake is van een verplaatsing buiten het zicht. In 2014 zijn dezelfde drinkplaatsen opgegeven als in 2015, er is dus geen sprake van een verschil in reactie op de wet in 2014 en in 2015.

Discussie

Zoals gezegd kan dit onderzoek geen representativiteit garanderen waardoor de generaliseerbaarheid ook niet gegarandeerd wordt. Dit onderzoek dient gezien te worden als exploratieve verkenning van de mogelijke gevolgen van het eventueel veranderd gedrag. Dit komt deels door de selectieve steekproef.

Daarnaast is een mogelijk gevolg over het hoofd gezien. De mogelijkheid dat jongeren voor de supermarkt/slijterij gaan staan en ad random personen boven de 18 aanspreken om drank te halen voor hen. Het is niet duidelijk of de jongeren deze mogelijkheid wellicht hebben geplaatst onder 'vrienden hebben het gehaald'.

Ten slotte is er iets te zeggen over de betrouwbaarheid van de gegevens. De enquêtes in Almere zijn afgenomen op en rondom scholen, bij sportverenigingen, in een jeugdhonk en op straat (winkelstraat). Dit zijn plaatsen waar het veelal gaat om groepen mensen die elkaar mogelijk kunnen hebben beïnvloed bij het tegelijkertijd invullen van de enquêtes. Daarnaast is zoals gezegd het veldwerk gedaan door studenten. Veel studenten hebben een leeftijd tussen de 18-25 jaar, zij waren aanwezig tijdens het invullen van de enquêtes van jongeren. Mogelijk kan hun aanwezigheid de antwoorden van de jongeren hebben beïnvloed. Jongeren kunnen bijvoorbeeld meer sociaal wenselijk zijn gaan antwoorden of juist het tegenovergestelde door bepaalde factoren te overdrijven.

Bijlage 1. Literatuurlijst

Bernasco, W., Elffers, H., Bruinsma, G. (2006) Het waterbedeffect. *Tijdschrift voor criminologie*, 3 p. 243-258.

Bierens de Haan, E. (2014). *De relatie tussen de nieuwe alcoholwetgeving in Nederland, het alcoholgebruik en de alcoholgerelateerde cognities van minderjarige scholieren*. Utrecht: Universiteit Utrecht

Kobus, E., Meines, S., Rikxoort, R. van (2011) *Alcohol en opvoeding: jongeren, vrijetijdsbesteding en alcohol in gemeente Harderberg*. Zwolle: Hogeschool Windesheim

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2006). *Het effect van alcohol op puberhersen*. Binnengehaald 8 september 2015, van <http://www.opvoedadvies.nl/alcoholhersen.htm>

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2012) *Handreiking Drank- en Horecawet voor gemeenten*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

National Constitution Center (z.j.) *The rise and fall of prohibition*. Binnengehaald 2 oktober 2015, van http://constitutioncenter.org/media/files/Prohibition_Essay_final.pdf

Tapert, S. (2005). *Waarom is alcohol extra slecht voor jongeren?* Binnengehaald 8 september 2015, van <https://www.jellinek.nl/vraag-antwoord/waarom-is-alcohol-extra-slecht-voor-jongeren/>

Bijlage 2. Enquête

Wij zijn studenten van de Hogeschool Utrecht en we doen een onderzoek naar alcoholgebruik onder jongeren. Mag ik je daar een paar vragen over stellen?

1.1 Ben je een

☐ man?

☐ vrouw?

1.2 Heb je wel eens alcohol gedronken?

☐ ja

☐ nee

Heb je hier nee geantwoord? Dan bedankt voor het meedoen. Omdat het onderzoek gaat over het drinken van alcohol, hoor je niet tot de onderzoeksgroep want je hebt nog nooit alcohol gedronken. Als je ja hebt geantwoord: ga dan door met de vragenlijst.

2. Alcohol voor 1 januari 2014

Op 1 januari 2014 werd de leeftijd voor het drinken en nuttigen van alcohol gewijzigd. Sindsdien moet je 18 jaar of ouder zijn, om alcohol te mogen kopen en/of drinken in de horeca of ergens anders buiten je privéomgeving. De eerste vragen gaan dan ook over de situatie rondom 1 januari 2014.

2.1 Hoe oud was je op 1 januari 2014?

_____ jaar.

Was je toen al ouder dan 18 jaar? Dan bedankt voor het meedoen. Omdat het onderzoek gaat over het drinken van alcohol, hoor je niet tot de onderzoeksgroep want je was toen al volwassen. Als je ja hebt geantwoord: ga dan door met de vragenlijst.

2.2 Heb je voor 1 januari 2014 wel eens alcohol gedronken?

☐ ja

☐ nee (Ga naar vraag 3.1)

2.3 Hoe vaak heb je in 2013 alcohol gedronken? (Kruis aan wat voor jou het meest van toepassing is.)

☐ Dagelijks

☐ Een paar keer per week

☐ Een paar keer per maand

☐ een paar keer per jaar.

☐ Minder dan een paar keer per jaar.

2.4 Wat is het maximale aantal glazen met een alcoholische drank dat je weleens op één dag gedronken hebt?

☐ 1 – 2 glazen

☐ 3 – 4 glazen

☐ 5 – 6 glazen

☐ 7 – 8 glazen

☐ meer dan 9 glazen

2.5 Hoe ben je in 2013 aan die alcoholische dranken gekomen? (Geef met een 1 aan hoe je het meestal hebt verkregen, met een 2 de volgende mogelijkheid en met een 3 de derde.)

- ☐ Zelf gekocht in supermarkt, niet gecontroleerd door medewerkers;
- ☐ Zelf gekocht in supermarkt, met fake ID (eigen ID vervalst of ID van iemand anders gebruikt);
- ☐ Oudere vriend/vriendin heeft het voor je gekocht in de supermarkt;
- ☐ Ouders hebben het gekocht en je mocht het van hun drinken;
- ☐ Ouders hebben het gekocht en je hebt het zonder hun toestemming gepakt;
- ☐ Zelf gekocht in horeca;
- ☐ Oudere vriend/vriendin heeft het voor jou gekocht in horeca;
- ☐ Vrienden hebben het gekocht en je mocht meedrinken;
- ☐ Besteld op internet;
- ☐ Anders, namelijk _____.

2.6 Waar heb je toen (voor 2014) de alcoholische dranken genuttigd? Geef met een 1 aan waar je meestal hebt gedronken, met een 2 de volgende plek en met een 3 de derde drinkplaats.

- ☐ In de horeca
- ☐ Thuis;
- ☐ Bij vrienden thuis;
- ☐ Op de sportvereniging;
- ☐ Jeugdhonk;
- ☐ Zuipkeet;
- ☐ Buiten (bijvoorbeeld hangplek in groenvoorziening)
- ☐ Anders, namelijk _____.

2.7 Heb je voor 1 januari 2014 weleens andere illegale of verdovende middelen gebruikt dan alcohol?

- ☐ ja
- ☐ nee (Heb je nee aangekruist? Ga dan door met vraag 3.1)

2.8 Welke middelen heb je toen (voor 2014) gebruikt?

- ☐ Wiet/hasj (cannabis);
- ☐ Paddo's;
- ☐ Xtc;
- ☐ GHB;
- ☐ Speed;
- ☐ Lachgas;
- ☐ Andere harddrugs zoals heroïne of cocaïne;
- ☐ Anders, namelijk _____.

3. Alcohol na 1 januari 2014

3.1 Hoe oud moet je zijn om buitenshuis alcohol te drinken? _____ jaar oud.

De volgende vragen gaan over de situatie vanaf 1 januari 2014, dus over de tijd waar jongeren onder de 18 geen alcohol mogen kopen of in het openbaar drinken.

3.2 Hoe oud ben je vandaag? _____ jaar.

3.3 Hoe vaak drink je nu alcohol? (Kruis aan wat voor jou het meest van toepassing is.)

- ☐ Dagelijks
- ☐ Alleen in het weekend
- ☐ 1 – 3 keer per week
- ☐ Meer dan vier keer per week
- ☐ Enkele keren per maand
- ☐ Eens per maand
- ☐ Minder dan eens per maand

3.4 Gemiddeld hoeveel glazen drink je per keer?

- ☐ 1 – 2 glazen
- ☐ 3 – 4 glazen
- ☐ 5 – 6 glazen
- ☐ 7 – 8 glazen
- ☐ meer dan 9 glazen

3.5 Hoe krijg je nu de alcohol? Geef met een 1 aan hoe je het meestal verkrijgt, met een 2 de volgende mogelijkheid en met een 3 de derde.

- _____ Zelf gekocht in supermarkt, niet gecontroleerd door medewerkers;
- _____ Zelf gekocht in supermarkt, met fake ID (eigen ID vervalst of ID van iemand anders gebruikt);
- _____ Oudere vriend/vriendin heeft het voor je gekocht in de supermarkt;
- _____ Ouders hebben het gekocht en je mocht het van hun drinken;
- _____ Ouders hebben het gekocht en je hebt het zonder hun toestemming gepakt;
- _____ Zelf gekocht in horeca;
- _____ Oudere vriend/vriendin heeft het voor jou gekocht in horeca;
- _____ Vrienden hebben het gekocht en je mocht meedrinken.
- _____ Besteld op internet;
- _____ Anders, namelijk _____.

3.6 Waar drink je nu? Geef met een 1 aan waar je meestal drinkt, met een 2 de volgende plek en met een 3 de derde drinkplaats.

_____ In de horeca

_____ Thuis;

_____ Bij vrienden thuis;

_____ Op de sportvereniging;

_____ Jeugdhonk;

_____ Zuipkeet;

_____ Buiten (bijvoorbeeld hangplek in groenvoorziening)

_____ Anders, namelijk _____.

3.7 Gebruik je nu weleens andere illegale of verdovende middelen?

☐ ja

☐ nee (Heb je nee aangekruist? Dan hoeft je geen vragen meer te beantwoorden, bedankt voor het meedoen!)

3.8 Welke middelen gebruik je nu?

☐ Wiet/hasj (cannabis);

☐ Paddo's;

☐ Xtc;

☐ GHB;

☐ Speed;

☐ Lachgas;

☐ Andere harddrugs zoals heroïne of cocaïne;

☐ Anders, namelijk _____.

3.9 Gebruik je de middelen naast of in plaats van alcohol?

☐ Ik gebruik deze middelen naast alcohol;

☐ Ik gebruik deze middelen in plaats van alcohol;

☐ Ik gebruik deze middelen soms in plaats van en soms naast alcohol.

Heel erg bedankt voor het meedoen met dit onderzoek.